

Boček, Vít

[Gardani, Francesco; Arkadiev, Peter; Amiridze, Nino, eds. **Borrowed morphology**]

Linguistica Brunensia. 2015, vol. 63, iss. 2, pp. 164-167

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134500>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Francesco Gardani – Peter Arkadiev – Nino Amiridze, eds.:

Borrowed Morphology.

Berlin – Boston – Munich: De Gruyter Mouton, 2015. VI + 310 s. Language Contact and Bilingualism, Vol. 8.

ISBN 978-1-61451-556-2.

Stejně jako je tomu vesměs ve všech jazykovědných disciplínách, i v kontaktní lingvistice lze v posledních letech zaznamenat nadměrný výskyt sborníkových výstupů. Tyto sborníky mají začasťe lákavý titul slibující obecné úvahy a teoretický přínos, ale obvykle se v nich nakonec vyjma generalizujících předmluv najdou především dílčí empiricky zaměřené příspěvky pracující v různých, vzájemně nepříliš kompatibilních teoretických rámcích (srov. SIEMUND – KINTANA 2008, BRAUNMÜLLER – HOUSE 2009, NORDE – JONGE – HASSELBLATT 2010, CHRUSZCZEWSKI – WAŚIK 2011, CHAMOREAU – LÉGLISE 2012, LÉGLISE – CHAMOREAU 2013, KOLL-STOBBE – KNOSPE 2014). Tyto publikace mají většinou povážlivě široký tematický rozsah: pojednává se zde o všem možném, od škál přenositelnosti jednotlivých druhů jazykových elementů až po problém vícejazyčných náhrobních nápisů na izraelských hřbitovech. Zajímavější jsou sborníky, které se zaměřují úžeji na nějaké dílčí kontaktologické téma, třeba na problém fonologické adaptace výpůjček (srov. CALABRESE – WETZELS 2009), různé typy smíšených jazyků (srov. BAKKER – MATRAS 2013), kontakt geneticky a typologicky blízkých jazyků (srov. BESTERS-DILGER – DERMARKAR – PFÄNDER – RABUS 2014) nebo podceňované otázky neměnnosti a nekonvergence jazyků v kontaktu (srov. BRAUNMÜLLER – HÖDER – KÜHL 2014). K takovým patří i recenzovaný sborník sdružující – po úvodním slovu editorů – desítku kontaktologických textů věnujících se tématu přejímání morfologických elementů mezi jazyky. K této otázce vyšla samozřejmě již celá řada jiných soubornějších prací, jak monografických (srov. HEINE – KUTEVA 2005, GARDANI 2008 (o něm referoval v tomto časopise VYKYPĚL 2009)), tak sborníkových (srov. AIKHENVALD – DIXON 2006, MATRAS – SAKEL 2007, JOHANSON – ROBBEETS 2012, VANHOVE – STOLZ – URDZE – OTSUKA 2012, WIEMER – WÄLCHLI – HANSEN 2012). Nový sborník je tak jakýmsi pokračováním této výzkumné linie.

Pod delší a nevšedně kvalitní předmluvou je podepsána trojice editorů, kteří jinak sami vlastními texty do svazku nepřispěli. Nepodávají zde pouze shrnutí obsahu sborníku a návod, jak je možno jej číst, ale zároveň se pokoušejí pohlédnout ve zkratce na hlavní téma sborníku z několika základních perspektiv.

V první perspektivě jde o rozlišení dvou základních typů morfologického přejímání podle toho, zda se přejímá konkrétní materiál (*matter*; tj. konkrétní sufixy a koncovky), nebo funkční a sémantické vzorce (*pattern*; přijímající jazyk mění svou vlastní zděděnou morfologickou strukturu tak, že ta se stává blízkou struktuře zdrojového jazyka; spadá sem mimo jiné i kontaktně vyvolaná gramatikalizace). Pro oba typy se v různých přístupech užívají různé termíny, v poslední době se prosazuje především terminologie představená u Matrase a Sakelové (2007), pracující s termíny *MAT-borrowing* a *PAT-borrowing*. Větší pozornost zatím byla v kontaktologii věnována druhému typu, sborník se proto programově zaměřil na typ první: je tomu tak u devíti z deseti zařazených příspěvků.

Druhá perspektiva přináší jiné rozdělení, které jde napříč oním prvním: je to přejímání slovtvorných elementů na jedné straně (*compounding, derivation*) a morfologických elementů v užším smyslu na straně druhé (*inflection*), přičemž v rámci různě konstruovaných škál přejímatelnosti jednotlivých druhů jazykových elementů se první tradičně považují za snáze přenositelné než druhé. Ukazuje se však, že v druhé kategorii lze dospět k jemnějším výsledkům: autoři rozlišují snáze přenositelné morfologické elementy inherentní (sem patří třeba jmenné číslo, čas a vid) a hůře přenositelné morfologické elementy kontextuální (například pád nebo prostředky kongruence). Kdo je ukotven v tradici textů pražské školy, tomu uvedený rozdíl připomene pražské rozlišení morfologických elementů s onomatologickým a syntaktickým významem.

Třetí perspektiva se zaměřuje na speciální případy morfologického přejímání, kdy se z jazyka do jazyka přenáší celé paradigma. Taková skutečnost je vlastně určující pro zařazení ovlivňovaného jazyka do zvláštní kategorie tzv. smíšených jazyků. Jejich interpretace přitom patří k nejobtížnějším kontaktologickým úkolům a i v tomto sborníku je velmi poučné pozorovat, jak rozdílně jednotliví autoři různé jevy v těchto jazycích vysvětlují.

Konečně ze čtvrté perspektivy lze pohlížet na to, jaké konsekvence má průzkum přejímání morfologie pro otázku určování genetické příbuznosti jazyků. Formální shody v gramatických elementech bývají v mnoha (arciť ne ve všech) případech považovány za hlavní ukazatel genetické příbuznosti. Kontaktologické stanovování kritérií pomáhajících určit, zda je zkoumaný element přejatý či ne, je tak vlastně druhou stranou stejné mince, jejíž první stranu představuje snažení historicko-srovnávací lingvistiky.

Představené čtyři perspektivy jsou v proměňující se míře zastoupeny v jednotlivých dílčích příspěvcích sborníku. Úvodními texty do sborníku přispěly dvě dnes asi největší osobnosti kontaktové lingvistiky – Sarah G. Thomason (*When is the diffusion of inflectional morphology not dispreferred?*) a Yaron Matras (*Why is the borrowing of inflectional morphology dispreferred?*). V obou případech se jedná o zasazení morfologického přejímání do prostoru autorova vlastního kontaktologického modelu, orientovaného u Thomasonové více sociolingvisticky, u Matrase více psycho- a pragmalingvisticky. Obzvláště při postavení obou textů vedle sebe se čtenář nemůže zbavit dojmu, že zatímco v prvním případě jako by už autorce poněkud chyběl tah na branku (v byt dobře vystavěném textu se nedozvídáme vlastně nic, co by už nebylo lépe řečeno ve starších textech), v druhém případě jako by se střelec v dobré pozici teprve napřahoval k ráně (odpovědi na dobře položené otázky se teprve hledají nebo formulují jen předběžně); pro detaily je třeba jít do monografií obou autorů (viz THOMASON 2001, MATRAS 2009). Po těchto více teoretických studiích následuje osm příspěvků více empirických, z různých kontaktních situací. Je přitom nápadné, že převažují výzkumy zabývající se přejímáním elementů slovesných, ať už derivačních (Eleanor Coghill: *Borrowing of verbal derivational morphology between Semitic languages: the case of Arabic verb derivations in Neo-Aramaic*; Metin Bağrıaçık – Angela Ralli – Dimitra Melissaropoulou: *Borrowing verbs from Oghuz Turkic: two linguistic areas*; Martine Robbeets: *Common denominal verbalizers in the Transeurasian languages: borrowed or inherited?*), nebo morfologických v užším smyslu (Felicity Meakins: *From absolutely optional to only nominally ergative: the life cycle of the Gurindji ergative suffix*;

J. Clancy Clements – Ana R. Luís: *Contact intensity and the borrowing of bound morphology in Korlai Indo-Portuguese*). Menšinově je zastoupen výzkum přejímání zájmeného (Françoise Rose: *Innovative complexity in the pronominal paradigm of Mojeño: a result of contact?*) a jmeného (Thomas Stolz: *Adjective-noun agreement in language contact: loss, realignment and innovation*). Pohled na kontakt celého morfologického systému ve vybraných dvou kontakto- vých situacích představuje pouze příspěvek Brigitte Pakendorfové (*A comparison of copied morphemes in Sakha (Yakut) and Even*). Z uvedených příspěvků jsou hodny doporučení především dva: text Thomase Stolze, který je vlastně vůbec první studií soustředící se na téma přejímání elementů sloužících k vyjadřování shody mezi adjektivem a řídicím substantivem, a text Martine Robbeetsové, který je podstatným příspěvkem do diskuse o altajské hypotéze a přináší obecná kritéria k rozlišení zděděných a přejatých sufixů pro derivaci denominálních sloves.

Závěrem je možno podotknout, že snad jedinou výtkou, která by mohla být vůči výborně edičně připravenému svazku vznesena, je rozhodnutí pro dílčí seznamy literatury za každým textem. Snad by se bylo bývalo hodilo vypracovat svodný seznam literatury až na konec celého sborníku, jak to bývá zvykem v úžeji zaměřených tematických sbornících, kde je relativně velké množství položek – zásadních prací ke zkoumanému tématu – citováno opakovaně většinou přispívajících autorů. To je však jen drobnost, která na věcný přínos sborníku nemá vliv.

LITERATURA

- AIKHENVALD, Alexandra Y. – DIXON, R. M. W., eds. 2006. *Grammars in Contact. A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. Explorations in Linguistic Typology, Vol. 4.
- BAKKER, Peter – MATRAS, Yaron, eds. 2013. *Contact Languages. A Comprehensive Guide*. Boston – Berlin: De Gruyter Mouton. Language Contact and Bilingualism, Vol. 6.
- BESTERS-DILGER, Juliane – DERMARKAR, Cynthia – PFÄNDER, Stefan – RABUS, Achim, eds. 2014. *Congruence in Contact-induced Language Change. Language Families, Typological Resemblance, and Perceived Similarity*. Berlin – Boston: De Gruyter. Linguae & Litterae, Vol. 27.
- CALABRESE, Andrea – WETZELS, W. Leo, eds. 2009. *Loan Phonology*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. Current Issues in Linguistic Theory, Vol. 307.
- KOLL-STOBBE, Amei – KNOSPE, Sebastian, eds. 2014. *Language Contact Around the Globe*. Proceedings of the LCTG3 Conference. Frankfurt am Main: Peter Lang. Language Competence and Language Awareness in Europe, Vol. 5.
- BRAUNMÜLLER, Kurt – HÖDER, Steffen – KÜHL, Karoline, eds. 2014. *Stability and Divergence in Language Contact. Factors and Mechanisms*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. Studies in Language Variation, Vol. 16.
- BRAUNMÜLLER, Kurt – HOUSE, Juliane, eds. 2009. *Convergence and Divergence in Language Contact Situations*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. Hamburg Studies in Multilingualism, Vol. 8.

- CHAMOREAU, Claudine – LÉGLISE, Isabelle, eds. 2012. *Dynamics of Contact-Induced Language Change*. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton. Language Contact and Bilingualism, Vol. 2.
- CHRUSZCZEWSKI, Piotr P. – WĄSIK, Zdzisław, eds. 2011. *Languages in Contact 2010*. Wrocław: Wydawnictwo Wyższej szkoły filologicznej we Wrocławiu. Philologica Wratislaviensia, Acta et Studia, 4.
- GARDANI, Francesco. 2008. *Borrowing of Inflectional Morphemes in Language Contact*. Frankfurt am Main: Peter Lang. European University Studies, Vol. 320.
- HEINE, Bernd – KUTEVA, Tania. 2005. *Language Contact and Grammatical Change*. Cambridge: Cambridge University Press. Cambridge Approaches to Language Contact, Vol. 3.
- JOHANSON, Lars – ROBBEETS, Martine I., eds. 2012. *Copies versus Cognates in Bound Morphology*. Leiden – Boston: Brill. Brill's Studies in Language, Cognition and Culture, Vol. 2.
- LÉGLISE, Isabelle – CHAMOREAU, Claudine, eds. 2013. *The Interplay of Variation and Change in Contact Settings*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. Studies in Languages Variation, Vol. 12.
- MATRAS, Yaron. 2009. *Language Contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MATRAS, Yaron. – SAKEL, Jeanette, eds. 2007. *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*. Berlin – New York: De Gruyter Mouton. Empirical Approaches to Language Typology, Vol. 38.
- NORDE, Muriel – JONGE, Bob de – HASSELBLATT, Cornelius, eds. 2010. *Language Contact. New perspectives*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. IMPACT, studies in Language and Society, Vol. 28.
- SIEMUND, Peter – KINTANA, Noemi, eds. 2008. *Language Contact and Contact Languages*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. Hamburg Studies in Multilingualism, Vol. 7.
- THOMASON, Sarah G. 2001. *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- VANHOVE, Martine – STOLZ, Thomas – URDZE, Aina – OTSUKA, Hitomi, eds. 2012. *Morphologies in Contact*. Berlin: Akademie Verlag. Studia Typologica, Vol. 10.
- VYKYPĚL, Bohumil. 2009. Recenze Gardani 2008. *Linguistica Brunensia*. 57 (1–2), s. 276–277.
- WIEMER, Björn – WÄLCHLI, Bernhard – HANSEN, Björn, eds. 2012. *Grammatical Replication and Borrowability in Language Contact*. Berlin – Boston: De Gruyter Mouton. Trends in Linguistics. Studies and Monographs, Vol. 242.

Příspěvek vznikl za podpory grantu Grantové agentury České republiky č. 13-17435S.

Vít Boček

Institute of the Czech Language of the AS CR, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vitbocek@gmail.com